

Skrivena iza finansijskog posrednika, Evropska investiciona banka omogućila je uništavanje Mojanske reke u Crnoj Gori. Ipak, lokalni inspektori tvrde da je sve u najboljem redu. Da li će banka preduzeti korektivne mere?

Kada je 2019. godine potpisan kredit za izgradnju tri male hidroelektrane na Mojanskoj reci, Regionalni park Komovi postojao je četiri godine. Ipak, u studiji procene uticaja na životnu sredinu postoji samo jedna rečenica koja se odnosi na MHE Mojanska 1 i MHE Mojanska 2, a koja priznaje da se one „nalaze unutar granica regionalnog parka prirode“ i da je „zbog toga neophodno primeniti sve mere za zaštitu svih segmenata životne sredine“.

Za MHE Mojanska 3, koja je izgrađena u srcu regionalnog parka prirode, nije ni sprovedena studija uticaja na životnu sredinu jer je snaga postrojenja manja od 1 MW, a prema nacionalnom zakonodavstvu, za postrojenja te snage ona nije bila obavezna. Zakon EU, s druge strane, zahteva da i za takve projekte razmotri da li je neophodno proceniti uticaj na životnu sredinu. Kako je Mojanska reka deo i „Smaragdne“ ekološke mreže pod Bernskom konvencijom, ali i predloženo Natura 2000 područje pod Direktivom EU o zaštiti prirodnih staništa, države članice EU nikada ne bi odobrile ovakvu vrstu projekta.

Ove male hidroelektrane finansira indirektno Evropska investiciona banka (EIB), preko Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore (IDF). Trećina svih kredita EIB-a je skrivena iza takvih finansijskih posrednika, a činjenica da EIB prepušta njima procenu projekta znači da se procene životne sredine često ne rade propisno, ako se uopšte i sprovedu. Nedostatak nadzora tokom izgradnje i rada hidroelektrana takođe je više nego uobičajen za takve investicije.

Već u prvoj godini rada MHE Mojanska, korito reke je presušilo, izazivajući nepovratnu štetu po ribe i drugu vodenu faunu. Pri terenskoj poseti 1. oktobra ove godine, zatekli smo isto stanje – male hidroelektrane jedva da su ostavile vodu u reci, pritom potpuno blokirajući migraciju riba i pretvarajući dolinu više u industrijsku lokaciju nego zaštićeno područje. Odmah nakon terenske posete, partnerska organizacija WWF Adrije u Crnoj Gori, NVO Ekotim, obavestila je nadležne organe, a inspektor za zaštitu životne sredine posetio je hidroelektrane tek nakon teških padavina. Ne iznenađuje činjenica da je inspektor izvestio kako korito Mojanske reke nakon vodozahvata nije presušeno i da voda teče kroz riblje staze, te da su izveštaji o protoku u skladu sa Zakonom o vodama.

Prema crnogorskom zakonu koji je bio na snazi kada su se za hidroelektrane izdavale neophodne dozvole za „vodne uslove“, predviđeno je da je samo 10 odsto godišnjeg prosečnog protoka vode u reci dovoljno za održavanje divljeg sveta, dok je instalacija bilo čega što investitor naziva „ribljim prolazom“ dovoljna da obezbedi migraciju ribe.

Zanemarimo činjenicu što su riblje staze izgrađene na Mojanskoj reci pogodnije za kengure

nego za ribu – stepenice su previše strme i morale bi da skaču sa kamena na kamen da bi prešle na drugu stranu brane. Čak i ako je riblji prolaz umereno funkcionalan, on ne zamenjuje izgubljeno stanište. Skoro celom dužinom Mojanska reka sada prima samo 10 odsto vode od ukupne količine koju je imala pre izgradnje postrojenja.

Kao i kod drugih projekata izgradnje malih hidroelektrana iz Bugarske, Srbije i Hrvatske, njihovo finansiranje preko posrednika značilo je da javnost nije mogla da izrazi svoju zabrinutost Evropskoj investicionoj banci pre nego što je šteta napravljena, jer nije znali da je banka umešana u proces. Ovaj slučaj upravo ilustruje neadekvatnost ekoloških standarda EIB-a za posredničke projekte. Ni nacionalne vlasti, ni Investiciono-razvojni fond Crne Gore nisu opremljeni da obezbede procenu projekta i rad u skladu sa pravom EU, što dodatno pogoršava ukorenjena korupcija u Crnoj Gori, kako je prošle nedelje istakao Specijalni predstavnik SAD za Zapadni Balkan.

Novi standardi Evropske investicione banke o finansijskim posrednicima i biodiverzitetu predloženi na leto 2021. godine nažalost ne poboljšavaju transparentnost, analizu i praćenje projekata poput Mojanske. Ovo mora da se promeni ako banka želi da izbegne nanošenje još veće štete rekama. Banka takođe treba da uvede koncept zabranjenih područja za finansiranje, kao što su nacionalni i parkovi prirode, područja sa mnogim endemskim vrstama, reke slobodnog toka, „Smaragdne“ lokacije prema Bernskoj konvenciji, predložena ili stvarna područja u okviru mreže Natura 2000, kao i netaknute šume.

Duža verzija ovog teksta na engleskom jeziku nalazi se ovde, a detaljni izveštaj o finansiranju hidroenergetskih projekata od strane EIB-a preuzmite na stranicama organizacije Bankwatch.

Izvor: wwfadria.org